

ΕΝΑΣ ΤΡΟΠΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΘΟΔΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΘΕΜΑΤΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΙΔΕΩΝ

Θέμα: «Θεωρείται ανθρώπινο νά επιδιώκουμε τά εὐμενῆ σχόλια καί τήν επιδοκιμασία τῶν ἄλλων τόσο γιά τίς γνώμες μας ὅσο καί γιά τόν τρόπο ζωῆς μας. Νομίζεις ὅτι εἶναι εὐκολο νά ἀρέσουμε κάθε φορά σέ ὄλους»;

α) Διερεύνηση τοῦ θέματος.

Δεδομένο τοῦ θέματος εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ κάθε ἄνθρωπος, θέλει νά ἀρέσει, νά επιδοκιμάζεται, ἐπιθυμεῖ τόν ἔπαινο γιά τίς γνώμες πού διατυπώνει, γιά τίς πράξεις του, γιά τά ἔργα του, γιά τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο ζεῖ. Αὐτή ἡ στάση προέρχεται ἀπό τή βαθύτερη σκέψη ὅτι ὁ ἔπαινος, ἡ επιδοκιμασία σημαίνει καί ἀποδοχή τοῦ ἀνθρώπου σάν χαρακτήρα, σάν ἀξίας. Ἔτσι κολακεύεται ὁ ἄνθρωπος ἀπό τούς ἐπαίνους καί τά εὐμενῆ σχόλια, αἰσθάνεται ἰδιαίτερη χαρά, νιώθει μιᾶ ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση, γιατί οἱ ἔπαινοι καί τά εὐμενῆ σχόλια ἱκανοποιοῦν τόν ἐγωισμό.

Πῶς ἀντιμετωπίζει τό φαινόμενο ἡ σοφία τοῦ λαοῦ;

Ὁ λαός παρατηρεῖ ὅτι «αὐτοί πού θέλουν τό καλό μου μέ κάνουν καί κλαίω, ἐνῶ αὐτοί πού θέλουν τό κακό μου, μέ κάνουν καί γελάω». Καί πάλι ὁ λαός ἔχει ἐπισημάνει πῶς «ἡ ἀλήθεια εἶναι πικρή».

Ἔχουμε λοιπόν ἀπό τήν ἀρχή κάποιο πρόβλημα. Ποιό εἶναι αὐτό;

— Τήν ἴδια στιγμή πού χαιρόμαστε μέ τούς ἐπαίνους, φαίνεται ὅτι ξεχνᾶμε πῶς μπορεῖ νά προέρχονται ἀπό μιᾶ διάθεση ἰδιοτέλειας, ὑστεροβουλίας καί κολακειᾶς... Σ' αὐτό ὁ λαός εἶναι ἰδιαίτερα προσεκτικός καί ὄχι ἀδικαιολόγητα.

Ζητούμενο τοῦ θέματος εἶναι τό ἄν καί κατά πόσο εἶναι εὐκολο νά ἀρέσουμε κάθε φορά, μέ τίς ἐνέργειές μας, καί τά ἔργα μας σέ ὄλους.

Τί σημαίνει, πῶς χρησιμοποιεῖται τό ρῆμα ἀρέσω;

Συνηθισμένες φράσεις: «μοῦ ἀρέσει ἡ Μαρία, εἶναι ὁμορφο κορίτσι», «μοῦ ἀρέσει ὁ Νίκος, εἶναι σπουδαῖος ἄνθρωπος», «μοῦ ἀρέσει ὁ κ. τάδε, εἶναι θαυμάσιος προϋστάμενος, κάνει διάλογο, ἀκούει τή γνώμη τοῦ συναδέλφου». Φαίνεται λοιπόν πῶς τό ρῆμα ἀρέσω χρησιμοποιεῖται τόσο γιά τήν ἐξωτερική ἐμφάνιση ὅσο καί γιά τόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐκδηλώνεται μέ τή συμπεριφορά του, μέ τίς ἰδέες καί τά ἰδανικά του, μέ τή συμμετοχή του στήν κοινωνική ζωή, μέ τήν παρουσία του στά προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου.

— Τί σημαίνει λοιπόν τό ρῆμα ἀρέσω; μέ ἀποδέχονται, μέ επιδοκιμάζουν, μέ ἀναγνωρίζουν γιά τήν ἰδιαίτερη ἀξία μου. Τί παρατηροῦμε τώρα στίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, στίς κρίσεις τους γιά τούς ἄλλους; Παρατηροῦμε μιᾶ ἀσυμφωνία ἀκόμα καί σέ θέματα πού δέν ἐπιτρέπονται ἀμφιβολίες, π.χ. ἱστορικά: ὁ Ἀριστείδης ὑπῆρξε δίκαιος, τό ἔδειξε μέ τή ζωή του, θαυμάστηκε, ἀγαπήθηκε ἀπό πολλούς· τό ἴδιο ὅμως πρόσωπο ἔγινε στόχος ἄλλων, ἐξορίστηκε. Τί παρατηροῦμε καθημερινά; ἐκεῖνον πού κάποιοι τόν ἐπαινεῖ, ὁ ἄλλος τόν συκοφαντεῖ, ὁ τρίτος τόν ἀπορρίπτει: π.χ. «θαυμάσιος ἄνθρωπος ὁ καθηγητής μας», «ὄχ καημένε, ὑποκριτής εἶναι», «ἔ ὄχι καί ὑποκριτής, ὅπως δὴποτε ὅμως ἔχει κάποια προβλήματα, γιατί συνέχεια

προσπαθεί νά μήν εκφράζεται, ἄν καί εἶναι καλός σάν ἐπιστήμονας» — «ώραῖος πίνακας, κορυφαία σύλληψη», «ἔ ὄχι καί ώραῖος, μιά ἀνοησία ἀπό χρώματα ἀταίριαστα καί σχήματα ἀκατανόητα».

Αὐτά καί ἄλλα πολλά σέ κάθε τομέα μᾶς πείθουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν τήν ἴδια γνώμη γιά τά ἔργα, τίς πράξεις, τό χαρακτήρα τῶν ἄλλων, πού κάθε φορά κρίνουν.

Ἀπάντησή μας εἶναι: Ἄν λάβουμε ὑπόψη τίς ιδιαίτερες συνθήκες μέσα στίς ὁποῖες διαμορφώνεται καί ἐκδηλώνεται τό ἀνθρώπινο ἐγώ, θά δεχθοῦμε πώς ὄχι μόνο δέν εἶναι εὐκολο νά ἀρέσουμε σέ ὄλους, ἀλλά εἶναι τελείως ἀδύνατο.

β) Αἰτιολόγηση τῆς θέσης

Γιά νά στηρίξουμε τή θέση μας, πρέπει νά βροῦμε ἐπιχειρήματα πού νά εἶναι ἀληθινά, πού νά μήν ἀνατρέπονται. Μποροῦμε νά ἀντλήσουμε τά ἐπιχειρήματά μας μελετώντας ἀνάλογα παραδείγματα καί περιπτώσεις ἀπό τήν ἱστορική ἢ τήν καθημερινή ζωή. Ὁ Κολοκοτρώνης ὑπῆρξε εὐεργέτης τοῦ Ἔθνους. Ἄρεσε σέ ὄλους; Εἶχε μόνο φίλους, θαυμαστές; Γιατί φυλακίστηκε;

Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξε ἐξάαιρετος ἀγωνιστής, ζήτησε τήν ἀλήθεια, γιά νά φωτίσει τούς νέους τῆς ἐποχῆς του. Δέν ἐπαιρνε δεκάρα γιά τό ἔργο του. Εἶχε μόνο φίλους; Ἄρεσε σέ ὄλους τούς Ἀθηναίους; Γιατί κατηγορήθηκε; Γιατί καταδικάστηκε σέ θάνατο;

Ὁ τάδε νέος πιστεύει στή μουσική πόπ. Στή λαϊκή μουσική κυριαρχεῖ ἡ μορφή τοῦ τάδε καλλιτέχνη. Μπορεῖ νά ἀρέσει αὐτός ὁ ἐξάαιρετος καλλιτέχνης στόν ὁπαδό τῆς πόπ;

Ὁ τάδε πολιτικός ἔκανε μιά θαυμάσια πράξη. Τήν παραδέχονται οἱ ὁπαδοί τοῦ ἀντίπαλου κόμματος;

Ὁ τάδε ποιητής γράφει ποιήματα πού ἀντικειμενικά τόν καθηρώνουν. Διαβάζονται ὁμως ἀπό τούς ὁπαδούς τοῦ ρομαντισμοῦ, ὅταν ὁ ποιητής ἀνήκει στό σουρρεαλισμό;

Ἀπό αὐτές τίς γενικές παρατηρήσεις καί διαπιστώσεις μποροῦμε νά καταλήξουμε σέ ὀρισμένα ἐπιχειρήματα πού δικαιολογοῦν τή θέση μας:

1) Ὑπάρχουν διαφορετικά κριτήρια θεώρησης τῆς πράξης, τῆς στάσης, τῆς προσωπικότητας τοῦ ἄλλου. Ὁ ὑποκειμενισμός τῆς ἀνθρώπινης σκέψης ἐπιτρέπει μιά διαφορετική θεώρηση τοῦ συνανθρώπου — τοῦ ἴδιου ἀνθρώπου ἀπό τούς ἄλλους. Π.χ. Ἐνας μελετηρός μαθητής ἀρέσει σέ συμμαθητή του, γιατί θεωρεῖται ἐργατικός, τακτικός, ἀξιόλογος. Ἄλλοι ὁμως συμμαθητές του τόν ἀπορρίπτουν, γιατί τόν θεωροῦν «σπασίκλα». (Ἐνῶ ὁ χαρακτηρισμός αὐτός ὀφείλεται σέ μιά ἀνομολόγητη δική τους ἀδυναμία).

2) Στόν ἴδιο ὑποκειμενικό χῶρο λειτουργοῦν διαφορετικά «γούστα» ἀλλά καί διαφορετικά κίνητρα· ἔτσι ὅ,τι εἶναι γιά τόν ἕνα πολύ καλό, γιά τόν ἄλλο εἶναι ἀπλῶς καλό ἢ καί κακό. Ἐνας πίνακας ἢ ἕνα ποίημα τήν ἴδια στιγμή πού θαυμάζεται καί ἐπαινεῖται ἀπό κάποιον, ἀπορρίπτεται ἀπό κάποιον ἄλλο. Συμβαίνει πολλές φορές οἱ ἴδιοι οἱ μαθητές πού ζητοῦν τό διάλογο, νά ἀπορρίπτουν ἢ νά παρεξηγοῦν τή διάθεση τοῦ καθηγητῆ νά κάνει διάλογο. Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά παραδεχτοῦμε ὅτι λειτουργεῖ

καί μιά αὐθαιρεσία πού ἔχει τή βάση τους στήν ἔλλειψη τῆς καλλιέργειας

3) Ἐπίσης εἶναι γνωστό ὅτι οἱ ἄνθρωποι φανατίζονται, πιστεύουν ἀπόλυτα σέ κάτι καί διαγράφουν ἢ ἀγνοοῦν ὅ,τιδήποτε ἄλλο. Ἔτσι ἄνθρωποι μέ διαφορετικές φιλοσοφικές, πολιτικές, καλλιτεχνικές ἰδέες ἐπόμενο εἶναι νά διαφοροποιοῦνται, νά ἀντιμετωπίζει ὁ ἕνας τόν ἄλλο μέ διάθεση ἀρνητικῆς κριτικῆς ἢ καί νά φθάνουν μέχρι τή σύγκρουση.

4) Μέχρι χθές μοῦ ἄρεσε ὁ συνάδελφος ὁ Νίκος, τόν ἀναγνώριζα σάν ἀξία μέ ἐπιστημονικές ἱκανότητες καί δράση. Σήμερα ὅμως ἀνοίξε ἰατρεῖο, γραφεῖο, κατάστημα στήν ἴδια ὁδó, στήν ὁποία βρίσκεται τό δικό μου ἰατρεῖο... Ἔτσι βλέπω ὅτι μερικοί ἀπό τούς πελάτες μου μέ ἀφήνουν καί πηγαίνουν σ' αὐτόν. Αυτόματα δημιουργεῖται μέσα μου μιά διάσταση, κάποιο πρόβλημα στή σχέση μου μέ τό φίλο συνάδελφο, ὥσπου φθάνω στήν πλήρη ἀπόρριψή του, στήν κατηγορία, στήν συκοφαντία. Ἐπομένως τά διαφορετικά συμφέροντα, ἰδιαίτερα ὅταν οἱ ἄνθρωποι δέν εἶναι καλλιεργημένοι, ὁδηγοῦν σέ διαφοροποίηση καί ἀπόρριψη τοῦ συνανθρώπου. Εἶναι φανερό ὅτι τέτοιες συγκρούσεις ὀφείλονται στήν ἔλλειψη πραγματικῆς ἀγάπης καί ἀντικειμενικῆς κριτικῆς.

5) Ἀκόμα ἡ μειονεξία, ὁ φθόνος, ἡ ζήλεια — μικρότητες πού ξεκινᾶνε ἀπό τόν ἐγωισμό — δέν ἐπιτρέπουν τήν παραδοχή καί τήν ἀναγνώριση τῆς ἀξίας τοῦ ἄλλου. Θεωρῶ καρπό συμβιβασμοῦ καί ρουσφετολογίας τήν ἐπιτυχία τοῦ ἄλλου. Δέν ἀποδέχομαι ἀπό καχυποψία τή διάθεση τοῦ ἄλλου νά μέ βοηθήσει. Διαβάλλω τό συνάδελφο στόν προϊστάμενο, γιατί τόν ἐκτιμοῦν περισσότερο ἀπό μένα.

6) Θά μπορούσε νά ἐρωτήσῃ κάποιος: «καλά, ἕνας τέλειος ἄνθρωπος δέν εἶναι ἀρεστός σέ ὅλους»; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ὀλοφάνερα ἀρνητική. Ἄρεσε σέ ὅλους ὁ Χριστός;

Σκοπιμότητες, συμφέροντα, συμπλέγματα κατωτερότητας προωθοῦν τή διεργασία κατασκευοφάντησης καί διαβολῆς, μέ ἀποτέλεσμα τόν ἀποπροσανατολισμό τοῦ λαοῦ καί τήν παραμόρφωση τῆς εἰκόνας πού σχηματίστηκε ἀπό τήν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου πού ἀγωνίζεται γιά τήν τελειότητα. Κάτι τέτοιο ἐνισχύεται ἀπό τό ὅτι τελικά οἱ σπουδαῖοι ἄνθρωποι ἀναγνωρίζονται μετά θάνατο, ὅταν ὀριστικά ἔχει λείπει ἡ αἰτία τῶν συγκρούσεων...

7) Ἔτσι τό νά ἀρέσει κανεῖς ἔχει σχέση μέ τίς ἰδιαίτερες συνθηκῆς τῆς στιγμῆς, μέ τίς ἐπιδράσεις πού ἀσκοῦνται ἀπό ἐξωτερικούς δυναμικούς παράγοντες, πού δέν μποροῦν νά ἐπισημανθοῦν εὐκολα καί πού δημιουργοῦν τό γενικότερο ψυχολογικό κλίμα πού διαμορφώνεται ἀπό τή συγκυρία ὀρισμένων γεγονότων: ὁ Θεμιστοκλῆς θεοποιεῖται μετά τή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, (φανερό γεγονός) γιά νά καταλήξει στήν ἐξορία μέ τή δημιουργία τοῦ κατάλληλου ἀρνητικοῦ κλίματος μέσα σέ ἐλάχιστο χρονικό διάστημα — ἰδιαίτερα ἡ ἐντύπωση πού διαμορφώνεται ἀπό τήν ὑπερβολική χαρά καί τόν ἄκρατο ἐνθουσιασμό ἀποτελεῖ ἐπισημάνοντα γιά τά πραγματικά αἰσθήματα τῶν πολλῶν πρός τόν ἀξιόλογο ἄνθρωπο ἢ τόν εὐεργέτη τοῦ λαοῦ...

8) Ὅσο θά ὑπάρχει αὐτή ἡ ἀστάθεια στήν κριτική, αὐτό τό εὐμετάβολο

της ανθρώπινης σκέψης, θά υπάρχουν πάντοτε οί παράγοντες πού θά διαφοροποιούν τούς ανθρώπους μεταξύ τους.

9) Τό ότι οί άνθρωποι δέν είναι καλοπροαίρετοι, τό ότι προκαταλαμβάνονται, τό ότι εκφέρουν κρίσεις κινούμενοι από τή συγκεκριμένη πρόθεση κάθε φορά, αυτό θά δείχνει τήν έλλειψη τής αγάπης και τής διάθεσης φυσικά νά αναγνωριστεί ή πραγματική αξία.

10) Όσο θά υπάρχουν στην κοινωνία άνθρωποι δίκαιοι και άδικοι, ήθικοί και ανήθικοί, καλοί και κακοί, αποκλείεται ή καθολική παραδοχή και αναγνώριση, αφού πάντοτε ό καλός θά αποτελεί πρόκληση για τόν κακό, αφού πάντοτε ό δίκαιος θά αποτελεί άπειλή για τόν άδικο, αφού ό άγώνας του ήθικού ανθρώπου θά στρέφεται έναντίον τής δολιότητας του ανήθικου...

γ) Ποιές επιπτώσεις έχει για τόν άνθρωπο και για τήν κοινωνία ή προσπάθεια νά φανεϊ άρεστός;

Άπό τίς σκέψεις πού κάναμε, φάνηκε ότι είναι άδύνατο νά γίνει κανείς άρεστός σέ όλους. Πώς θά μπορούσαμε νά ενισχύσουμε τή θέση μας;

Άς σκεφθοΰμε κάποιον πού έχει θέσει σκοπό του τό νά προκαλεί έντύπωση, τό νά γίνεται άποδεκτός από τούς άλλους. Άλλοτε ήθικολογει, κατακρίνοντας κάθε κακό πού γίνεται στην κοινωνία. Άλλοτε μέ άγωνία ψάχνει νά βρει τό τί λένε οί άλλοι γι' αυτόν, άλλοτε άγωνίζεται νά μαντέψει τίς σκέψεις των άλλων, νά μάθει τίς ιδέες τους. Άδιάλειπτα προσπαθει νά προσαρμοστεί στις απαιτήσεις των άλλων. Όταν οί άλλοι φιλονικούν, δέν παίρνει τή θέση κανενός, για νά μή δυσαρεστήσει κανένα ή παίρνει τή θέση του καθενός, όταν άπουσιάζουν οί άλλοι. Μας είναι γνωστός ό χαμαιλέοντας. Βλέπουμε λοιπόν ότι επιδιώκοντας κανείς νά άρέσει στους άλλους: 1) Χάνει τήν ήρεμία, τήν ψυχική του γαλήνη, γιατί έξαρτάται από τή διάθεση του άλλου. 2) Καταντᾶ ύποκριτής, γιατί πρέπει νά κολακεύει, νά χαμογελά πρὸς κάθε κατεύθυνση. 3) Άποπροσανατολίζεται και διχάζεται, γιατί κάθε φορά πρέπει νά ύπηρετεί τά γούστα των άλλων. 4) Άποδεικνύεται άνθρωπος χωρίς πιστεύω, δέν έχει και δέν ύπηρετεί άνώτερα ιδανικά, αλλά ύποτάσσεται σέ μιᾶ κατάσταση, όπου τό λόγο τόν έχουν άλλοι. Έτσι δέν αποκτᾶ συνείδηση του έαυτου του, δέν πιστεύει στην αξία του. 5) Κοινωνίες πού αποτελούνται από τέτοιους ανθρώπους είναι μάζες άπρόσωπες και άνελεύθερες. Παράδειγμα αποτελεί ή άλλοτρίωση του σημερινού ανθρώπου πού χάρη στην προσαρμογή στα δεδομένα τής τεχνοκρατικής κοινωνίας ό άνθρωπος ακολουθει πιστά τή μόδα στό ντύσιμο, στη διασκέδαση, στό φαγητό, γίνεται όργανο τής διαφήμισης. 6) Η κοινωνία χρειάζεται τό δυναμισμό και τήν πρωτοβουλία του αυτόφωτου ανθρώπου, του προσώπου, πού θά μπορούσε νά έμπνεύσει κάθε φορά τά σύνολα, για νά τά φωτίσει και νά τά οδηγήσει νά βρουν τό δρόμο τους πρὸς τό καλό και τήν αλήθεια.

δ) Τί πρέπει νά προσέχει και νά έπιζητεί ό σωστός άνθρωπος;

Τό ίδιο τό θέμα χαρακτηρίζει άνθρωπο τό νά επιδιώκει κανείς τήν αναγνώριση καί τούς ἐπαιίνους. Ἐάν σκεφθοῦμε καί τό λόγο τοῦ Θουκυδίδη: «ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν βραβεῖα μεγάλα γιά τήν ἀρετή, ἐκεῖ καί οἱ ἄνθρωποι ζοῦν σάν ἄριστοι πολῖτες», καταλαβαίνουμε πώς κάτι πρέπει νά προσέξουμε ιδιαίτερα. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ἀγωνίζεται γιά τήν καλή πράξη καί ὄχι γιά τόν ἐπαινο. Ὁ ἐπαινος εἶναι ὑπόθεση πού ἀφορᾷ τούς ἄλλους, ἐκείνους πού κρίνουν τό ἔργο του. Αὐτό ἔχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί, ὅπως παρατηρήσαμε ἀρχικά, ὑπάρχουν οἱ κόλακες, οἱ ὑστερόβουλοι, πού εἶναι ἱκανοί νά δημιουργήσουν προβλήματα στόν ἄνθρωπο πού σαγηνεύεται ἀπό τήν ἐπιδοκιμασία καί τό χειροκρότημα. Γι' αὐτό θά μπορέσουμε νά ποῦμε πώς ἕνας ἄνθρωπος πού θέλει νά ἐνεργεῖ σωστά: 1) ἐργάζεται, ἀγωνίζεται δυναμικά ἐπιδιώκοντας νά ἀρέσει στόν ἑαυτό του πραγματώνοντας τούς στόχους πού ὁ ἴδιος θέτει συνειδητά. 2) Ἀνησυχεῖ γιά τό κακό πού γίνεται γύρω του, τό καταγγέλλει καί τό πολεμᾷ, χωρίς νά τόν ἀπασχολεῖ τό ὅτι θά δυσανεστήσει τούς ὑπηρέτες τοῦ κακοῦ. 3) Παραμένει ἐλεύθερος, γιατί δέν τοῦ ἀρέσει ὁ συμβιβασμός μέ τούς ἄνθρώπους πού ὑπηρετοῦν σκοπιμότητες. 4) Χωρίς νά ἀγωνίζεται χάρη τοῦ ἐπαιίνου, δέχεται μέ περισκεψη τά εὐμενῆ σχόλια, τά μπράβο τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀγάπης καί τῆς σύνεσης καί θεωρεῖ καθῆκον του νά φαίνεται ἄξιος τῆς τιμῆς πού τοῦ γίνεται. 5) Ἀφανῆς ἐργάτης τοῦ καλοῦ δέν κλείνεται στόν ἑαυτό του, ἀλλά ζεῖ μέσα στήν κοινωνία, συνεργάζεται μέ τούς ἄλλους στή στήριξη τοῦ δικαίου, στήν πάταξη τοῦ ἀδίκου. Ἀκολουθεῖ τό παράδειγμα τοῦ Σωκράτη πού ἀναζητεῖ τήν ἀλήθεια καί τήν διακηρύσσει πρὸς κάθε κατεύθυνση, πού δέν τόν τρομάζει ἡ δύναμη τῆς γνώμης τῶν πολλῶν, ὅταν ἔχει τό δίκιο μέ τό μέρος του (παράδειγμα: ἡ στάση τοῦ Σωκράτη στή δίκη τῶν στρατηγῶν).

Ἐπογράμμιση – Διευκρίνιση: Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος δέν κινεῖται ἀπό τόν ἐγωισμό, δέν γίνεται ἀντικοινωνικός· πορεύεται συνειδητά πρὸς τήν ἀνωτερότητα μέσα ἀπό τήν παραδοχή τῆς εὐθύνης του καί τῆ συνειδητοποίηση τῆς ἀποστολῆς του. Ἐχει μιᾶ αὐτοτέλεια καί καταξιώνεται πνευματικά ἀπό τό ἔργο του, ἔστω καί ἂν δέν ἔρθει ἡ ἀναγνώριση τῶν ἄλλων: «ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος αὐτό πού θέλει τό ζητεῖ μέσα του, ἐνῶ ὁ κατώτερος τό ψάχνει στούς ἄλλους»*.

* Γιά τήν τελική διαμόρφωση τοῦ κειμένου συνεργάστηκαν οἱ κ.κ. Σακκαλῆς Ἰγνάτιος Γενικός Ἐπιθεωρητής, Ἀθανασιάδης Παναγιώτης Γυμνασιάρχης, Βολιώτης Νικόλαος Γυμνασιάρχης καί ὁ συγγραφέας τοῦ κειμένου Σπανός Γεώργιος, φιλόλογος, ὡς ἐπιτροπή ἀνάπτυξης θεμάτων ἐκθέσεως γιά τήν ἐκπαιδευτική τηλεόραση.